

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСТА

ECONOMIC AND LEGAL PROBLEMS OF CITY DEVELOPMENT

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО
ECONOMICS AND LAW

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.072>

УДК 338:711.4(043):35.01

О.В. ТАРАСЕВИЧ, д-р екон. наук, доц.,
завідувач відділу економіко-правових проблем містознавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна
 orcid.org/0000-0002-6016-3608

Є.С. ГРАДОБОЄВА, канд. екон. наук,
старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна
 orcid.org/0000-0002-1086-8159

А.О. ВОЛКОВА, канд. юрид. наук,
старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна
 orcid.org/0000-0002-3155-6592

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОСТІ МІСТА З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКІВ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Ключові слова: забезпечення відкритості міста, прозорість, підзвітність, повоєнне відновлення, органи місцевого самоврядування.

Узагальнено теоретичні засади відкритості міста. Проаналізовано трактування відповідних ключових термінів. Оцінено сучасний стан прозорості та підзвітності українських міст, на ґрунті чого систематизовано найгостріші проблеми, пов'язані із забезпеченням їх відкритості. Визначено економіко-правові передумови та засоби забезпечення відкритості міста з урахуванням чинників повоєнного відновлення. Зокрема, обґрунтовано доцільність розроблення та затвердження Стратегії відкритості міста як самостійного документа стратегічного міського планування або доповнення відповідним підрозділом Стратегії розвитку міста, що створить передумови економіко-правового забезпечення відкритості міст, а також сприятиме якомога скорішому відновленню постраждалих від збройної агресії українських міст і сталому розвитку решти міст та України в цілому.

Цитування: Тарасевич О.В., Градобоева Є.С., Волкова А.О. Економіко-правові аспекти забезпечення відкритості міста з урахуванням чинників повоєнного відновлення. *Економіка та право*. 2022. № 4. С. 72—81. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.072>

Вступ. Згідно з п. 11 ч. 1 Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019, забезпечення відкритості міста, поряд із забезпеченням безпеки, життєстійкості та екологічної стійкості міст і населених пунктів, виступає одинадцятю ціллю сталого розвитку України на період до 2030 року, що є свідченням подальшого втілення засадничих положень резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» від 25.09.2015 № 70/1, якою затверджено 17 глобальних цілей сталого розвитку та 169 відповідних їм завдань на цей період. Відповідно, забезпечення відкритості міст, поряд із іншими цілями, визначено орієнтиром для розроблення проєктів прогнозованих і програмних документів, нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Нині складно переоцінити значення забезпечення відкритості міст країни, ефективності, прозорості, підзвітності і високого рівня якості діяльності міських органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, налагодження зворотного зв'язку з мешканцями міст. Адже від визначення напрямів і вибору інструментарію підвищення результативності діяльності у сфері міського управління, яке поступово повинно наближатися до європейських стандартів, багато в чому залежить досягнення цілей і пріоритетів державної регіональної політики. Ступінь відкритості міста і результативності міського урядування, з одного боку, справляє безпосередній вплив на формування довіри громадян, позитивне ставлення членів територіальної громади до рішень і дій представників органів місцевого самоврядування, а з іншого — створює передумови підвищення рівня показників ефективності функціонування міської економіки.

Слід наголосити, що дослідження проблематики економіко-правового забезпечення відкритості міста має здійснюватися з урахуванням значних змін умов їх функціонування внаслідок негативного впливу збройної агресії російської федерації проти України, що призвели до погіршення рівня показників соціально-економічного та екологічного стану низки українських міст до критичної межі. До

того ж одним із затверджених підсумковою Декларацією, ухваленою в м. Лугано (за результатами Міжнародної конференції (4—5 липня 2022 р., Швейцарія)), ключових семи принципів повоєнного відновлення як українських міст, так і країни загалом є саме *прозорість, підзвітність та верховенство права (Transparency, accountability and rule of law)* [1], якими передбачається гарантія залучення зацікавлених сторін і підзвітності у заходах повоєнного відновлення, забезпечення доступності для громадськості інформації, зокрема про фінансові угоди, державні закупівлі та використання коштів за реалізації цих заходів, аби усі стейкхолдери мали можливість моніторити процеси відбудови українських міст і країни в цілому. Крім цього, *прозорість публічних даних* визначена першим головним принципом Плану Відновлення України «Сильна європейська країна — магніт для іноземних інвестицій», спрямованого на прискорення стійкого економічного зростання [2].

Забезпечення прозорості в управлінні публічними ресурсами та зменшення ризику корупції, особливо на муніципальному рівні, сприятиме бюджетуванню програм, проєктів, планів дій з відновлення міст із залученням громадськості. Отже, планування дій із відбудови українських міст і громад та країни загалом має передбачати активне залучення громадськості, незалежних експертів, місцевих громад і муніципалітетів на етапах планування, впровадження і моніторингу повоєнних програм відновлення. Україна має надалі дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань, зокрема тих, що стосуються ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» [3] та підтримувати принципи прозорості, залученості та підзвітності в управлінні. Тож розробка важливих документів, таких як стратегії, програми чи плани повоєнного відновлення, як українських міст, так і країни загалом має відбуватись за активної участі та із залученням усіх зацікавлених сторін, включаючи органи місцевого самоврядування та організації громадянського суспільства. Місцевому самоврядуванню має бути відведена провідна роль у питаннях відновлення у містах і громадах, за ухвалення рішень щодо яких, дотримуючись принципів прозорості та підзвітності, мають розглядатися та враховуватися обґрунтовані ініціативи усіх стейкхолдерів, включаючи й відповідні напра-

цювання громадськості, аналітичні дослідження науково-дослідних установ щодо економіко-правового забезпечення відкритості міста.

Вищевикладене вимагає напрацювання науково-методичних підходів до формування економіко-правових засобів забезпечення відкритості міста з урахуванням чинників повоєнного відновлення країни, а також прийняття та реалізації відповідних управлінських рішень, пов'язаних із дотриманням прозорості міського урядування та підзвітності органів місцевої влади (під час здійснення заходів повоєнного відновлення міст та громад, що зробить доступнішою підтримку (фінансову допомогу) міжнародних партнерів-донорів, яка надаватиметься для відновлення), забезпеченням доступності міських послуг, інклюзивності міського простору тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність проблематики забезпечення відкритості міста переважно досліджується в наукових працях зарубіжних вчених, які узагальнили основні засади цього поняття [4], визначили проблеми різних країн на шляху до формування системи відкритих міст, а також запропонували шляхи їх вирішення [5–6], накопичили значний досвід щодо особливостей процесу забезпечення відкритості та здійснення управління у відкритих містах [7]. Значну увагу зарубіжні фахівці приділили дослідженню концепції *SMART-city* («розумних» міст), визначенню її ролі у забезпеченні таких аспектів сталого розвитку розумних міст, як підвищення енергоефективності та поліпшення стану довкілля, позитивний вплив на якість обслуговування міського населення тощо [8–10]. Огляд літературних джерел [4–10] свідчить про те, що в них міститься обґрунтування підходів і пропозицій щодо забезпечення відкритості міста за кордоном, визначення основних чинників, які впливають на цей процес в стало розвинутих містах, утім не враховані особливості міського розвитку та місцевого самоврядування в Україні, зокрема в умовах мілітарного впливу.

Слід також відзначити розробки українських науковців, присвячені пошуку сучасного інструментарію забезпечення прозорості місцевих бюджетів та публічного управління, із використанням цифровізації і діджиталізації, впровадження електронного урядування на місцевому рівні [11–13]. Окрім цього, значну

увагу українські дослідники приділяють оцінці перспектив упровадження в Україні смарт-підходів до розвитку великих міст та обґрунтуванню методологічних засад статистичного забезпечення управління розвитком «розумних» сталих міст в Україні [14–16].

У той самий час необхідно вказати, що, незважаючи на існування значного наукового доробку, поки що не сформовано єдиного науково обґрунтованого підходу щодо використання відповідних економічних методів і правових інструментів забезпечення відкритості міста в Україні, зокрема в умовах збройної агресії російської федерації і з урахуванням чинників майбутнього повоєнного відновлення держави.

Вищевикладене зумовлює потребу в опрацюванні питань щодо розробки науково-методичних положень, пропозицій і рекомендацій із забезпечення відкритості міста в економічному та правовому аспектах з урахуванням особливостей повоєнного відновлення держави, що обумовлює мету та завдання статті.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних засад і визначенні економіко-правових передумов забезпечення відкритості міста з урахуванням чинників повоєнного відновлення.

Результати дослідження. Щодо трактування основного терміна цього дослідження: «*відкритість міста*», на думку Дж. Хіббетса, «...це суміш відкритої культури, відкритої політики уряду та економічного розвитку» [4, с. 25]. Серед базових характеристик відкритого міста Дж. Хіббетс виокремлює три найважливіші ключові аспекти [4, с. 25]:

- заохочення культури громадської участі;
- дієва політика відкритого уряду (відкритий уряд, як стверджує Дж. Хіббетс, «...це участь громадян і створення двостороннього діалогу між громадянами та урядом. Справжній відкритий уряд з'явиться тоді, коли уряд стане за замовчуванням відкритим і громадяни братимуть повну участь у прийнятті рішень урядом» [4, с. 16]);
- дієва ініціатива відкритої інформації (згідно з визначенням, що надається Інструкцією відкритої інформації, створеною Фондацією відкритого знання, «...відкрита інформація — це інформація, яка може вільно використовуватися, повторно використовуватися та поширюватися будь-ким — підкорюється лише, не більше, ніж вимогам передавання та рівності прав» [4, с. 16]. Міста, які можуть поєднувати

свою політику відкритої інформації зі стратегією економічного розвитку, надаватимуть справжній поштовх підвищенню ефективності стартапів та підприємств [4, с. 26]).

У контексті проекту *OPENCities*, відкритість міста визначається як «...здатність міста залучати міжнародних учасників та надавати їм можливість робити внесок у майбутній успіх міста» [17].

Увагу українських дослідників переважно сконцентровано на дослідженні понять електронного міста (е-міста), «розумного міста» [13–16], в той час як визначення дефініції «відкритість міста» у вітчизняній науковій літературі відсутнє.

Отже, узагальнення проаналізованих складових змісту поняття «відкритість міста» дозволяє запропонувати таке визначення цієї дефініції: відкритість міста — це стан міста, який характеризується його здатністю забезпечувати прозорість і підзвітність процесу міського управління та урядування зі створенням передумов залучення громадян до участі в політичному та соціо-еколого-економічних процесах у місті (включаючи партиципаторне бюджетування, громадський контроль, електронне урядування); доступність міських послуг із використанням смарт-технологій, цифровізації, діджиталізації; інклюзивність міського простору (зокрема формування безбар'єрного середовища для людей з обмеженими можливостями), що сприятиме підвищенню рівня та комфортності життя населення, зростанню ефективності діяльності суб'єктів господарювання міської економіки та поліпшенню якості послуг, що надаються у місті.

Забезпечення відкритості міста — це комплекс економічних методів (включаючи механізми стимулювання та фінансування), правових засобів (здійснення регулювання), організаційних інструментів (зокрема технічне супроводження, включаючи геоінформаційні системи, інтерактивні платформи і сервіси тощо) і відповідних їм заходів, що здійснюються на місцевому рівні за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також інших джерел фінансування, не заборонених законодавством, спрямованих на досягнення *публічності* процесів міського урядування, управління та господарювання завдяки дотриманню принципів *прозорості та підзвітності*

(відповідальності) органів влади (органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), *доступності та цифровізації* міських послуг, упровадження елементів електронної демократії та урядування із використанням сучасних інноваційних *IT-інструментів*, що передбачає *доступність до інформації*, якою обґрунтовуються владні рішення, а також *громадську експертизу* рішень влади та, відповідно, *громадський контроль* за її діяльністю, і в такий спосіб створюватиме передумови розширення участі громадськості в ухваленні рішень щодо розвитку міст (зокрема, участь у розробці місцевих програм і стратегій) та зменшення відповідних корупційних ризиків.

Забезпеченню відкритості міста, розвитку засад ефективного міського управління сприятиме вдосконалення механізмів залучення громадськості до децентралізованого розвитку й ухвалення відповідних рішень, як на регіональному, так і на місцевому рівнях, а також підвищення прозорості та підзвітності (відповідальності) органів влади (органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), що є складовими належного урядування.

Згідно з Методологією рейтингування прозорості міст, розробленою громадською організацією *Transparency International Україна*, прозорість — це стан, за якого громадянам забезпечується право та реальна здатність мати доступ до інформації, розуміти процес ухвалення рішень завдяки залученості до вироблення та імплементації політики, а органи влади, усвідомлюючи важливість відкриття інформації і залучення громадськості, проактивні в цьому процесі [18, с. 4]. Отже, *прозорість* як принцип належного урядування забезпечує безперешкодну реалізацію громадянами права на доступ до інформації (органи влади мають займати проактивну позицію у процесі розвитку такої можливості).

Щодо співвідношення дефініцій «*відкритість*» та «*прозорість*», які доволі часто в наукових виданнях і повсякденному житті використовуються як синоніми, то слід наголосити, що вони мають певні відмінності. Погоджуючись із науковцями Національної академії державного управління при Президентіві України [19, с. 7–8], слід зауважити, що термін «*відкритість*» є дещо ширшим, адже, на відміну від поняття «*прозорість*» (яким зосереджується увага на масштабах та способах розкриття

інформації державою або приватними структурами), передбачає не лише надання інформації, але й прагнення зробити це добровільно, застосовуючи при цьому заохочувальні заходи щодо участі громадян у політичному та соціо-еколого-економічних процесах на рівні міста або країни загалом. З метою підвищення доступності інформації для громадян країни та мешканців міст, у межах забезпечення їх відкритості, оприлюднювані та розміщені у відкритому доступі дані мають бути зрозумілими, тобто наданими в ясній та зрозумілій формі, а в ідеалі — відповідати міжнародно визнаним стандартам відкритих даних, специфікаціям та форматам (на кшталт, у форматі CSV — значення, розділені комою) [19, с. 8], що значно полегшує їх збір, обробку, аналіз і використання усіма стейкхолдерами.

Поняття підзвітності (відповідальності) органів місцевої влади охоплює процес систематичного інформування громадськості про результати й ефективність роботи муніципальних (комунальних) установ, використання громадських ресурсів і бюджетних коштів. Тобто підзвітність — стан відносин між владою та громадянами, за якого громадяни мають реальну можливість бути залученими та впливати на процеси вироблення політики, контролювати й перевіряти діяльність органів місцевого самоврядування, а ті зобов'язані публічно звітувати про свою діяльність (відповідальність). Зазначене відповідає одному з найголовніших принципів регіонального управління, що представлений у відповідних документах Європейського Союзу, а саме: відкритості влади й співучасті громадян в управлінні, який передбачає доступність інформації, якою обґрунтовуються владні рішення, громадську експертизу рішень влади.

В Україні процеси забезпечення відкритості міст, їх цифровізації досі є млявими, здебільшого відбуваються у великих містах.

Наразі у рейтингу прозорості 100 найбільших міст України за 2021 р. (що розроблений аналітиками *Transparency International Україна* та Інституту Політичної Освіти у рамках проєкту «Розбудова прозорості у містах України» та є результатом оцінки прозорості діяльності відповідних міських рад за 86 індикаторами у 14 ключових сферах діяльності органів місцевого самоврядування) найбільшу кількість балів отримали м. Маріуполь (91,0 зі 100) (дру-

гий рік поспіль утримував першість серед міст України у рейтингу прозорості), Львів (85,49), Дніпро (84,2), Дрогобич (83,16) і Мукачево (81,3), в той час як найменшу — м. Шепетівка (20,3), Вишневе (17,0), Ізмаїл (15,6) [20].

Рейтинг прозорості показав, що в країні наявна позитивна динаміка з розвитку відкритості українських міст, адже порівняно, наприклад, із 2017 р., коли набрані містами-лідерами, визначеними рейтингом прозорості, бали не перевищували 50 зі 100 можливих, 2021 р. кількість балів міст-лідерів коливалась від 70 до 91. Змінилася й географія міст-лідерів рейтингу, адже, якщо 2017 р. перші позиції займали м. Львів (57 зі 100), Кропивницький (56), Івано-Франківськ (54), Київ (52) і Миколаїв (51,5), то першість за рівнем прозорості за результатами рейтингування 2021 р. утримує лише м. Львів, у той час як столиця країни займає 25 сходинку, набравши 59,1 балів [20]. Утім загальна кількість балів кожного з міст, за результатами рейтингів прозорості протягом 2017—2021 рр., щороку зростає. Так, вперше за п'ять років дослідження прозорості 2021 р. одразу п'ять українських міст перетнули позначку у 80 балів.

Щодо рейтингу підзвітності, який дає змогу оцінити, наскільки задекларовані у нормативно-правових актах і публічній комунікації зобов'язання міської влади співмірні із практикою та реальним досвідом жителів громади (охоплює 50 міст України, з яких п'ять — міста-лідери Рейтингу прозорості 100 найбільших міст України та ще 45 міст у порядку спадання кількості населення), то незмінним лідером, як і у рейтингу прозорості, за результатами 2021 р. залишалося м. Маріуполь (58,8 із 100), друге місце розділили м. Тернопіль і м. Дніпро, набравши по 39,8 балів, третє місце посіло м. Львів, набравши 33,3 бали [21]. Показово, що бали, набрані українськими містами за результатами рейтингу підзвітності, є набагато нижчими порівняно з балами за результатами рейтингу прозорості, що викриває наявність проблем із відкритістю міст країни, пов'язаних, насамперед, з відсутністю цілеспрямованого комплексного системного підходу до економіко-правового забезпечення підзвітності органів місцевої влади.

І якщо останніми роками в українських містах з'явилась позитивна тенденція покращення стану забезпечення доступу членів місцевої територіальної громади до інформації щодо

діяльності органів місцевого самоврядування (включаючи, зокрема, оприлюднення рішень ради, рішень виконавчого комітету, новин про заходи, анонсів про майбутні події, протоколів пленарних засідань сесій рад та постійних депутатських комісій) (*прозорість*), то із забезпеченням доступу мешканців міст до участі в процесах місцевого самоврядування (*відкритість*) у більшості великих міст ситуація залишається без значних змін і є доволі складною. У низці міст немає реального доступу до роботи депутатських колегіальних органів навіть там, де відповідні юридично обмежувальні норми відсутні, до того ж у деяких випадках громадянам чиняться суттєві перешкоди при бажанні та спробах прийняття повноцінної участі у вирішенні суспільно важливих справ громади [22, с. 8]. Доволі частими є також ситуації, коли формально вимоги щодо оприлюднення будь-якої інформації органами місцевого самоврядування начебто виконуються, проте реальний доступ до неї зацікавлених осіб — її кінцевих користувачів — значно ускладнений унаслідок відсутності засобів і механізмів зручного пошуку відповідних документів на сайтах органів місцевої влади (тобто деяка де-юре оприлюднена інформація, де-факто часто лишається недоступною, оперативно не може бути знайдена, адже старанно прихована у незручному інтерфейсі, що відсіює частину зацікавленої аудиторії). Трапляються і випадки наведення оприлюдненої інформації у незручному форматі чи у незрозумілому частині зацікавлених користувачів (якщо вони не є вузькими фахівцями у конкретному питанні) вигляді. Так, інформацію про міський бюджет на сайтах міських рад деяких міст наведено лише у вигляді фінансових кошторисних таблиць, часто лише за поточний рік, що не дає змоги відстеження тенденцій динаміки змін. У той самий час є приклади, коли бюджетна інформація оприлюднена в зручний для стейкхолдерів спосіб, зокрема, наведена у вигляді наочних візуалізацій, презентацій тощо [22, с. 6 12].

В Україні правове забезпечення процесів і відносин, пов'язаних із відкритістю міста, залишається недосконалим. Так, зокрема, закони України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації», від 09.04.2015 № 319-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо

доступу до публічної інформації у формі відкритих даних», від 13.04.2020 № 554-IX «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», від 16.12.2020 № 1089-IX «Про електронні комунікації», постанови Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996, від 21.10.2015 № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», а також розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», від 20.09.2017 № 649-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні», від 21.11.2018 № 900-р «Про затвердження плану дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних» містять норми щодо зобов'язання міст публікувати відкриті дані та взагалі впроваджувати ключові принципи відкритості. Слід наголосити, що зараз міська влада окремих міст робить впевнені кроки в означеному напрямі. Наприклад, до програми «Відкриті дані для розвитку міст», яка з 2018 р. діє в Україні за підтримки *USAID/UK*, проекту «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах / *TAPAS*» зі сприяння розвитку політики відкритих даних у містах на всіх рівнях, долучилися вже дев'ять міст України (м. Вінниця, Чернівці, Кропивницький, Дніпро, Житомир, Івано-Франківськ, Тернопіль, Дрогобич, Львів), а в лютому 2020 р. Міністерство цифрової трансформації України та *Eurasia Foundation* підписали тристоронні Меморандуми про співпрацю в межах реалізації проекту щодо відкритих даних з міськими головами м. Тернополя, Харкова, Маріуполя та Слов'янська [23]. Утім, на жаль, більшість українських міст та міських територіальних громад все ще не відповідають заявленим у вищезазначених законодавчих актах принципам відкритості, прозорості та підзвітності. Слід наголосити, що частина згаданих нормативно-правових актів потребує внесення доповнень у зв'язку зі значною зміною умов функціонування українських міст, внаслідок збройної агресії російської федерації та з урахуванням чинників повоєнного відновлення країни.

Окрім цього, починаючи з 2022 р., методології рейтингування як прозорості, так і під-

звітності міст, щорічно розроблювані в межах проекту «*Transparent Cities*: електронна платформа взаємодії громадян та місцевої влади для забезпечення підзвітності та належного врядування», доцільно доповнити індикаторами, пов'язаними з відкритістю (прозорістю та підзвітністю) процесів і заходів повоєнного відновлення у містах, зокрема, у таких ключових сферах як «Закупівлі», «Бюджетний процес», «Фінансова та матеріальна допомога, гранти» (потенційним новим індикатором має стати «Оприлюднення на офіційному або іншому спеціалізованому вебсайті міської ради або її структурних підрозділів (вебсайтах комунальних підприємств та установ) інформації (оголошення) про закупівлі товарів, робіт, послуг у межах проектів повоєнного відновлення / відбудови; інформації про фінансові угоди, фінансову допомогу міжнародних партнерів-донорів, яка надаватиметься для повоєнного відновлення / відбудови, а також щодо використання отриманих відповідних коштів (ресурсів) для реалізації заходів повоєнного відновлення»). Зазначене, безумовно, вплине на інтегральну кількість балів, набрану постраждалими від збройної агресії РФ містами, що підвищить об'єктивність і достовірність результатів рейтингування їхньої прозорості та підзвітності.

Висновки. Отже, відкритість зараз є важливою ознакою сучасного міста. Забезпечення відкритості міста, з одного боку, у мирні часи створює передумови покращення інвестиційного клімату в місті та підвищення його інвестиційної привабливості завдяки прозорості міського урядування, та, відповідно, зрозумілим, сталим, незмінним «правилам гри» у випадку інвестування в проекти розвитку міста, а з іншого — у постконфліктний період, сприяючи протидії корупції, полегшує доступ до інвестиційних ресурсів, міжнародної технічної та фінансової допомоги міжнародних партнерів-донорів, яка надаватиметься для повоєнного відновлення міст, що зазнали мілітарного впливу.

Для підтримки темпів розвитку відкритості українських міст, що сприятиме їх найскорішому повоєнному відновленню та сталому розвитку, необхідним є належне економіко-правове забезпечення пов'язаних із цим процесів і відносин. При цьому слід зазначити, що створенню передумов економіко-правового забез-

печення відкритості міст значно сприятиме розроблення останніми відповідних Стратегій на довго- або середньострокову перспективу (7—10 років) як окремого самостійного документа стратегічного міського планування шляхом його затвердження на сесіях міських рад або доповнення відповідним підрозділом Стратегії розвитку міста на певний період, де мають бути визначені базові показники, цілі, вимірювані індикатори та план заходів із забезпечення відкритості міста, публічності та прозорості урядової інформації органів місцевої влади щодо ключових галузей і сфер життєдіяльності міста та відповідних процесів міської економіки (житлово-комунальне господарство, освіта, адміністративні, соціальні та освітні послуги, медичне обслуговування, землекористування, будівельна та житлова політика, бюджетний процес, закупівлі, інформація щодо комунального майна та діяльності підприємств міського господарства, заходів повоєнного відновлення тощо), а також джерела їх фінансування, терміни реалізації та відповідальні виконавці.

Зазначене сприятиме як формуванню економіко-правового забезпечення відкритості міста, так і підвищенню прозорості, підзвітності та відповідальності органів місцевої влади (органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), що є складниками належного урядування, й завдяки цьому створюватиме передумови якомога скорішого відновлення постраждалих від збройної агресії російської федерації українських міст і сталого розвитку решти міст України. Це дасть змогу усім стейкхолдерам (органам державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання та жителям міст) отримати від цього такі позитивні ефекти.

1. *Соціальний.* З одного боку, забезпечення відкритості міст справляє безпосередній вплив на формування довіри городян і позитивне ставлення членів територіальної громади до представників міської влади, як на регіональному, так і на місцевому рівнях, а з іншого — сприяє зростанню добробуту, якості та комфортності життя мешканців міст, завдяки поліпшенню умов життєдіяльності шляхом підвищення доступності та якості міських послуг (житлово-комунальних, соціальних, адміністративних, освітніх, медичних тощо), поліпшенню екологічного стану міст і дотри-

манню екологічних прав населення, а також зростанню результативності управлінських рішень, ухвалених місцевою владою на засадах відкритості, прозорості, підзвітності, зрозумілості та публічності.

2. *Економічний*. Підвищення ефективності міської економіки завдяки запровадженню політики відкритості міст, налагодженню результативної співпраці громадян і органів місцевої влади, запровадженню інноваційних механізмів участі мешканців міст у вирішенні місцевих проблем, забезпеченню прозорості місцевих бюджетів (доступність інформації щодо виконання бюджету, формування та витрачання бюджетних коштів), бюджетів участі або партисипативних бюджетів (можливість для мешканців міста подати власні проекти та отримати фінансову й іншу підтримку з метою втілення ідеї), зменшенню нерівності, структурної перебудови та відродження слаборозви-

нутих міст і регіонів, поширенню інноваційних рішень і смарт-технологій в усіх сферах господарювання та управління містом.

3. *Екологічний*. Забезпечення відкритості міст справляє безпосередній позитивний вплив на поліпшення стану довкілля та зміцнення екологічної безпеки міст завдяки прозорості місцевої екологічної політики (охоплюючи доступність інформації щодо міських екологічних проблем і стану їх вирішення, щодо результатів здійснення оцінки мілітарного впливу на довкілля міст та його майбутнього повоєнного відновлення тощо), публічності та оперативності владних управлінських рішень екологічної спрямованості, а також підзвітності відповідних міських органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування шляхом запровадження системи електронного врядування та автоматизованих інформаційних систем екологічних даних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В Луганно затвердили сім принципів процесу відновлення України. *Дзеркало тижня*. 05.07.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/v-luhano-zatverdili-sim-printsipiv-protsesu-vidnovlennja-ukrajini.html> (дата звернення: 29.09.2022).
2. План відновлення України «Сильна європейська країна — магніт для іноземних інвестицій». *Відновлення України. Офіційний сайт*. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2022).
3. Open Government Partnership (OGP). *Official website*. 2022. URL: <https://www.opengovpartnership.org/> (дата звернення: 29.09.2022).
4. Hibbets J. The foundation for an open source city. 2013. 161 p. URL: <https://www.theopensourcecity.com> (дата звернення: 29.09.2022).
5. Hawken S., Nan H., Pettit C. Open Cities, Open Data: Collaborative Cities in the Information Era. Singapore: Publisher Palgrave Macmillan, 2020. 130 p. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6605_5
6. Zheng S., Kahn M.A., Liu H. Towards a system of open cities in China: Home prices, FDI flows and air quality in 35 major cities. *Regional Science and Urban Economics*. 2010. Vol. 40. Iss. 1. January. P. 1—10. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2009.10.003>
7. Christiaanse K., Levinson N. Curating the Open City. *Places Journal*. 2009. September. <https://doi.org/10.22269/090917>
8. Dashkevych O., Portnov V. Criteria for Smart City Identification: A Systematic Literature Review. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 44—48. <https://doi.org/10.3390/su14084448>
9. Pinheiro R.L. Intelligence is Open: Smart City versus Open City. *PlaNext — next generation planning*. 2017. Vol. 4. P. 8—26. <https://doi.org/10.24306/plnxt.2017.04.002>
10. Snaith B. Smart cities are decades away: but open cities are within reach. *Open Data Institute*. 2019. 12 July. URL: <https://theodi.org/article/smart-cities-are-decades-away-but-open-cities-are-in-reach/> (дата звернення: 29.09.2022).
11. Куценко Т.Ф. Сучасний інструментарій забезпечення прозорості місцевих бюджетів в Україні: оглядовий аналіз. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 58—64.
12. Приліпко С. Нормативно-правові засади інформаційної відкритості та комунікаційної взаємодії органів публічної влади з громадськістю. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 4 (6). С. 232—251. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-232-251](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-232-251)
13. Чукут С.А., Дмитренко В.І. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 89—93.
14. Андрієнко А. SMART-підходи до розвитку великих міст: перспективи впровадження в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3 (38). С. 100—106.
15. Корепанов О.С. Методологічні засади статистичного забезпечення управління розвитком «розумних» сталих міст в Україні. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2018. 354 с.
16. Ткач С.М. Управління розвитком міст на засадах концепції Smart City у Західному регіоні України. *Регіональна економіка*. 2021. № 2 (100). С. 91—99. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-9>

17. Understanding OPENCities. British Council. Madrid, 2010. p. 10.
18. Методологія рейтингування прозорості міст — 2021. *Transparency International Україна. Офіційний сайт*. 2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/data> (дата звернення: 29.09.2022).
19. Яцко Т., Вакуленко В. Розбудова спроможності Національної академії державного управління при Президентові України для відкритого місцевого самоврядування. Навчальний модуль «Прозорість, відкритість, зрозумілість». Навчальний матеріал, розроблений в рамках проекту № SAMRS/2015/VP2/1/1 «Budovanie kapacit NAPA pre otvorenu miestnu spravu a samospravu» («Розбудова спроможності НАДУ для відкритого місцевого самоврядування»). Київ: NISPAsee (Мережа інститутів і шкіл державного управління країн Центральної та Східної Європи), 2017. 46 с. URL: https://www.nispa.org/files/publications/training/Transparency_ openness_intelligibilityUA.pdf (дата звернення: 29.09.2022).
20. 5 досліджень, які допоможуть українським містам. *TransparentCities. Офіційний сайт*. 23.08.2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/5-doslidzhen-yaki-dopomozhut-ukrainskym-mistam> (дата звернення: 29.09.2022).
21. Рейтинг підзвітності 50 міст України. *TransparentCities. Офіційний сайт*. 2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/accountability-rating> (дата звернення: 29.09.2022).
22. Як зробити місцеву владу прозорою? Аналітичний звіт за результатами рейтингування прозорості 100 міст України, розроблений в межах проекту «Розбудова прозорості в містах України», який здійснюється за підтримки Фонду демократії ООН. Київ, 2021. 15 с. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2017/12/analitychnyy-zvit-prozorist.pdf> (дата звернення: 29.09.2022).
23. Чотири українських міста приєдналися до руху за відкриті дані у своїх містах. *Асоціація міст України. Офіційний сайт*. 17.02.2020. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/chotyry-ukrayinskykh-mista-pryyednaly-sya-do-ruhu-za-vidkryti-dani-u-svoiyih-mistah> (дата звернення: 29.09.2022).

Надійшла 01.10.2022

REFERENCES

1. V Luhano zatverdily sim pryntsyypiv protsesu vidnovlennia Ukrainy. *Dzerkalo tyzhnia*. 05.07.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/v-luhano-zatverdili-sim-printsypiv-protsesu-vidnovlennja-ukrajini.html> [in Ukrainian].
2. Plan vidnovlennia Ukrainy “Synla yevropeiska kraina — mahnit dlia inozemnykh investytsii”. *Vidnovlennia Ukrainy. Ofitsiynyi sait*. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Open Government Partnership (OGP). *Official website*. 2022. URL: <https://www.opengovpartnership.org/>
4. Hibbets J. The foundation for an open source city. 2013. 161 p. URL: <https://www.theopensourcecity.com>
5. Hawken S., Han H., Pettit C. Open Cities, Open Data: Collaborative Cities in the Information Era. Singapore: Publisher Palgrave Macmillan, 2020. 130 p. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6605_5
6. Zheng S., Kahn M. A., Liu H. Towards a system of open cities in China: Home prices, FDI flows and air quality in 35 major cities. *Regional Science and Urban Economics*. 2010. Vol. 40. Iss. 1. January. P. 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2009.10.003>
7. Christiaanse K., Levinson N. Curating the Open City. *Places Journal*. 2009. September. <https://doi.org/10.22269/090917>
8. Dashkevych O., Portnov B. Criteria for Smart City Identification: A Systematic Literature Review. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 44-48. <https://doi.org/10.3390/su14084448>
9. Pinheiro R.L. Intelligence is Open: Smart City versus Open City. *PlaNext – next generation planning*. 2017. Vol. 4. P. 8–26. <https://doi.org/10.24306/plnxt.2017.04.002>
10. Snaith B. Smart cities are decades away: but open cities are within reach. *Open Data Institute*. 2019. 12 July. URL: <https://theodi.org/article/smart-cities-are-decades-away-but-open-cities-are-in-reach/>
11. Kutsenko T.F. Suchasnyi instrumentarii zabezpechennia prozorosti mistsevykh biudzhetyv v Ukraini: ohliadovyi analiz. *Ekonomika ta derzhava*. 2019. No. 10. P. 58-64 [in Ukrainian].
12. Prylipko S. Normatyvno-pravovi zasady informatsiinoi vidkrytosti ta komunikatsiinoi vzaiemodii orhaniv publichnoi vlady z hromadskistiu. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. 2020. No. 4 (6). P. 232-251. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-232-251](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-232-251) [in Ukrainian].
13. Chukut S.A., Dmytrenko V.I. Smart-siti chy elektronne misto: suchasni pidkhody do rozuminnia vprovadzhennia e-uriaduvannia na mistsevomu rivni. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2016. No. 13. P. 89–93 [in Ukrainian].
14. Andriienko A. SMART-pidkhody do rozvytku velykykh mist: perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. 2018. Iss. 3 (38). P. 100-106 [in Ukrainian].
15. Korepanov O.S. Metodolohichni zasady statystychnoho zabezpechennia upravlinnia rozvytkom “rozumnykh” stalykh mist v Ukraini. Kyiv: DP “Inform.-analit. ahentstvo”, 2018. 354 p. [in Ukrainian].
16. Tkach S.M. Upravlinnia rozvytkom mist na zasadakh kontseptsii Smart City u Zakhidnomu rehioni Ukrainy. *Rehionalna ekonomika*. 2021. No. 2 (100). P. 91-99. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-9> [in Ukrainian].
17. Understanding OPENCities. British Council. Madrid, 2010. p. 10.
18. Metodolohiia reitynhuvannia prozorosti mist — 2021. *Transparency International Ukraina. Ofitsiynyi sait*. 2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/data> [in Ukrainian].

19. Yatsko T., Vakulenko V. Rozbudova spromozhnosti Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy dlia vidkrytoho mistsevoho samovriaduvannia. Navchalnyi modul «Prozorist, vidkrytist, zrozumilist». Navchalnyi material, rozroblenyi v ramkakh proiektu № SAMRS/2015/VP2/1/1 “Budovanie kapacit NAPA pre otvorenú miestnu správu a samosprávu” (“Rozbudova spromozhnosti NADU dlia vidkrytoho mistsevoho samovriaduvannia”). Kyiv.: NISPAcee (Merezha instytutiv i shkil derzhavnoho upravlinnia krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy), 2017. 46 p. URL: https://www.nispa.org/files/publications/training/Transparency_openness_intelligibilityUA.pdf [in Ukrainian].
20. 5 doslidzhen, yaki dopomozhut ukraïnskym mistam. *TransparentCities. Ofitsiyni sait*. 23.08.2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/5-doslidzhen-yaki-dopomozhut-ukraïnskym-mistam> [in Ukrainian].
21. Reitynh pidzvitnosti 50 mist Ukrainy. *TransparentCities. Ofitsiyni sait*. 2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/accountability-rating> [in Ukrainian].
22. Yak zrobyty mistsevu vladu prozorishoiu? Analitychnyi zvit za rezultaty reitynhuvannia prozorosti 100 mist Ukrainy, rozroblenyi v mezhakh proiektu “Rozbudova prozorosti v mistakh Ukrainy”, yakyyi zdiisniuietsia za pidtrymky Fondu demokracji OON. Kyiv, 2021. 15 p. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2017/12/analitychnyy-zvit_prozorist.pdf [in Ukrainian].
23. Chotyry ukraïnskykh mista pryednalysia do rukhu za vidkryti dani u svoikh mistakh. *Asotsiatsiia mist Ukrainy. Ofitsiyni sait*. 17.02.2020. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/chotyry-ukrayinskykh-mista-pryednalysia-do-ruhu-za-vidkryti-dani-u-svoyih-mistah> [in Ukrainian].

Received 01.10.2022

O.V. Tarasevych

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6016-3608

Ye.S. Hradoboyeva

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1086-8159

A.O. Volkova

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3155-6592

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF ENSURING THE OPENNESS OF THE CITY TAKING INTO ACCOUNT THE FACTORS OF POST-WAR RECONSTRUCTION

Theoretical foundations of the openness of the city are summarized, interpretation of relevant key terms including the relationship between the definitions of “openness” and “transparency”, “accountability” and “responsibility” is analyzed. The current state of transparency and accountability of Ukrainian cities was evaluated, on the basis of which the most acute problems related to ensuring their openness were systematized. Economic and legal prerequisites and means of ensuring the openness of the city, taking into account the factors of post-war reconstruction, have been determined. In particular, the need to improve the legal regulation of processes and relations related to ensuring the openness of the city, in particular, by making additions in connection with a significant change in the conditions of functioning of Ukrainian cities, as a result of the armed aggression of the Russian Federation and taking into account the factors of the country’s post-war reconstruction. The expediency of developing and approving City Openness Strategy as a separate independent document of strategic urban planning or supplementing the City Development Strategy with a corresponding subdivision, which will create prerequisites for economic and legal support of city openness, as well as will contribute to the earliest possible recovery of Ukrainian cities affected by the armed aggression of the Russian Federation and the sustainable development of the rest of the cities and Ukraine as a whole. It will allow all stakeholders (state bodies authorities and local self-government, business entities and city residents) to get positive social effect (on the one hand, ensuring openness of the city contributes to the growth of the well-being and comfort of life of the residents cities, thanks to the improvement of living conditions due to the increase availability and quality of city services, on the other hand, it creates prerequisites formation of citizens’ trust and positive attitude of territorial members community to representatives of the city government), economic effect (increasing the efficiency of the city economy due to the facilitation, thanks to the provision of the openness of the city, their access to investment resources, international technical assistance, financial assistance from international donor partners, which will be provided for recovery and development) and environmental effect (improvement the state of the environment and strengthening the ecological security of cities, thanks to the transparency of the local environmental policy, publicity and efficiency of the governmental management decisions of environmental orientation).

Keywords: ensuring the openness of the city, transparency, accountability, post-war reconstruction, local self-government bodies.